

XALQ OG‘ZAKI IJODI VOSITALARI ORQALI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISH IMKONIYATLARI

Xasanova Marg'uba Safar qizi

Xalqaro Nordik Universiteti Psixologiya va Maktabgachaga

ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi

ORCID ID: 0009-0007-3407-1439

Annotatsiya: *Maqolada xalq og‘zaki ijodi vositalarining maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Ertak, topishmoq, maqol va matallar, qo‘shiqlar hamda rivoyatlar kabi janrlar orqali bolalarga mehr-oqibat, halollik, odoblilik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi fazilatlarini singdirishning pedagogik imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, xalq og‘zaki ijodi elementlarini maktabgacha ta‘lim jarayoniga zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish yo‘llari ham ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *xalq og‘zaki ijodi, ertak, maqol va matallar, axloqiy tarbiya, maktabgacha ta‘lim, milliy qadriyatlar.*

Bola shaxsining ma‘naviy va axloqiy rivojlanishi maktabgacha davrda shakllana boshlaydi. Bu jarayonda xalq og‘zaki ijodi vositalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki xalqimiz asrlar davomida to‘plagan ertaklar, rivoyatlar, qo‘shiqlar, maqol va matallarda chuqur ma‘naviy-axloqiy mazmun mujassam bo‘lib, ular bolalarda insoniy fazilatlarini rivojlantirishda beqiyos manba hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun xalq og‘zaki ijodi nafaqat qiziqarli o‘yin yoki ertak shaklida namoyon bo‘ladi, balki ular orqali bolalar hayotiy haqiqatlarni anglaydi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadi, ijtimoiy munosabatlarga kirishishga tayyorlanadi. Shu bois maktabgacha ta‘lim jarayonida xalq og‘zaki ijodidan foydalanish bolalarning axloqiy tarbiyasini samarali tashkil etishning muhim omillaridan biridir.

Bugungi kunda maktabgacha ta‘lim tizimida milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayonini zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, xalq og‘zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlarini chuqur o‘rganish va uni ta‘lim-tarbiyaga tatbiq etish bolalarning axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda keng imkoniyatlar yaratadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirish jarayoni tarbiya tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Chunki bu davrda bola dunyoqarashi, odatlari va insoniy fazilatlarini shakllana boshlaydi. Shu sababli pedagog va ota-onalar zimmasiga ulkan mas‘uliyat yuklanadi. Axloqiy tarbiyani samarali tashkil etishda xalq og‘zaki ijodi vositalari muhim manba sifatida xizmat qiladi. Xalqimiz asrlar davomida to‘plagan va avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan ertaklar, dostonlar, maqol va matallar,

qo'shiqlar hamda topishmoqlar bolalarda nafaqat bilimni, balki ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirishda ham samarali vosita hisoblanadi.

Avvalo, xalq og'zaki ijodining asosiy xususiyatlaridan biri uning hayotiyliigi va xalqning dunyoqarashiga, qadriyatlariga tayanishidadir. Ertaklar orqali bolalar yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurashni ko'radi, halollik, mehnatsevarlik, mehr-shafqat kabi fazilatlarining yovuzlik, dangasalik va yolg'onchilik ustidan g'alaba qozonishini idrok etadi. Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagida bolaga sabr-toqat, mehnatga munosabat, halollik va yaxshilikning mukofotsiz qolmasligi g'oyasi yetkaziladi. Bu kabi ertaklarni tinglagan bola kundalik hayotida ham ana shunday xulq-atvorga intiladi.

Maqol va matallar esa bolalarning axloqiy tafakkurini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega. "Yaxshilik qil, suvga tashla, xalq bilmasa, baliq bilar", "Mehnat qilgan to'yadi" kabi maqollar bolalarda ezgulik va mehnatsevarlikka intilish tuyg'usini kuchaytiradi. Maqol va matallar qisqa va lo'nda shaklda berilgani sababli bolalar uchun eslab qolish oson bo'ladi. Shu bilan birga, ular hayotiy vaziyatlarda to'g'ri xulosa chiqarishga yordam beradi.

Topishmoqlar esa bolaning tafakkurini charxlabgina qolmay, balki ularda e'tibor, zakovat, sabr-toqat kabi sifatlarni rivojlantiradi. Masalan, "O'zi dumaloq, rangi qizil, ichi to'la don" (anor) kabi topishmoqlar nafaqat tafakkurni, balki tabiat va borliqni anglash ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu jarayonda bolalar atrof-muhitga nisbatan mehr, ehtiyotkorlik va mas'uliyat hissini ham rivojlantiradi.

Xalq qo'shiqlari ham bolalar axloqiy tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalar qo'shiqlarida mehnat, do'stlik, vatanparvarlik, mehr-oqibat kabi qadriyatlar kuylanadi. Masalan, "Oq terakmi, ko'k terak" kabi o'yin qo'shiqlari orqali bolalarda jamoaviylik, o'zaro hurmat va hamkorlik tuyg'ulari shakllanadi.

Shuni ta'kidlash joizki, xalq og'zaki ijodi vositalaridan samarali foydalanish uchun ularni pedagogik jarayonga to'g'ri tatbiq etish lozim. Bu jarayonda tarbiyachi va otalarning bilim va mahorati katta ahamiyatga ega. Masalan, ertakni faqat o'qib berish emas, balki uni sahnalashtirish, rollarga bo'lib ijro etish bolalarning axloqiy tarbiyasida yanada katta ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, maqol va matallarni faqat yodlash emas, balki hayotiy vaziyatlarga bog'lab tushuntirish ularning mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Milliy qadriyatlarni yosh avlod ongiga singdirishda xalq og'zaki ijodini zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish alohida dolzarbdir. Masalan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib, ertaklar asosida animatsion filmlar, qo'shiqlar asosida audio-darsliklar yaratish mumkin. Bu bolalarda nafaqat qiziqishni kuchaytiradi, balki xalq og'zaki ijodini yanada samarali o'zlashtirishga yordam beradi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida xalq og'zaki ijodidan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ba'zi tarbiyachilar ertak, maqol va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlarini yetarli darajada bilmaydi yoki ularni faqatgina ko'ngilochar vosita sifatida qo'llaydi. Natijada xalq og'zaki ijodi elementlari bolalarning axloqiy tarbiyasiga to'liq singdirilmay qoladi. Shu bois tarbiyachilar uchun maxsus

metodik qo'llanmalar yaratish, malaka oshirish kurslarida xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy ahamiyatiga e'tibor qaratish zarur. Shuningdek, oilaning bu jarayondagi o'rni ham juda muhimdir. Ota-onalar farzandlariga ertak aytib berishi, maqol va topishmoqlarni o'rgatishi, qo'shiqlar kuylashi bolalarda milliy qadriyatlarga nisbatan mehr uyg'otadi. Bu esa oilaviy tarbiyani maktabgacha ta'lim muassasalarida olib borilayotgan ishlar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Xalq og'zaki ijodi vositalarining tarbiyaviy ahamiyati nafaqat bolalarda axloqiy sifatlarini shakllantirishda, balki ularni milliy madaniyat, urf-odatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashda ham yaqqol namoyon bo'ladi. Shu bois xalq og'zaki ijodini ta'lim-tarbiya jarayoniga keng tatbiq etish bolalarda ma'naviy yetuklikni ta'minlashning eng samarali yo'llaridan biridir.

Xulosa qilib aytganda, xalq og'zaki ijodi vositalari maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarini shakllantirishning beqiyos manbasi hisoblanadi. Ertak, maqol va matallar, topishmoq va qo'shiqlarda mujassam bo'lgan ma'naviy-axloqiy qadriyatlar bolalarda yaxshilik, mehnatsevarlik, halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Muhimi, bu jarayon zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirilsa, uning samarasi yanada ortadi. Demak, xalq og'zaki ijodi milliy qadriyatlarimizning bebaho xazinasini sifatida maktabgacha ta'lim tizimida axloqiy tarbiya jarayonini boyitishda asosiy manbalardan biri bo'lib qolaveradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarini shakllantirish jarayonida xalq og'zaki ijodi vositalari beqiyos o'rin tutadi. Ertaklar, maqollar, matallar, topishmoqlar, qo'shiqlar va boshqa folklor janrlari orqali bolalar yaxshilik va yomonlikni farqlashni, halollik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, vatanparvarlik kabi insoniy fazilatlarni o'zlashtiradilar. Shuningdek, xalq og'zaki ijodi bolalarning dunyoqarashini kengaytiradi, tafakkurini rivojlantiradi, milliy qadriyatlarimizga bo'lgan hurmat va e'tiqodni mustahkamlaydi.

Pedagog va ota-onalar bu vositalardan faqat ko'ngilochar emas, balki tarbiyaviy ahamiyatini chuqur anglab foydalanishlari zarur. Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida xalq og'zaki ijodini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish, ularni sahnalashtirish, multimediali darsliklar yaratish kabi metodlar ta'sirchanlikni oshiradi. Shu tariqa xalq og'zaki ijodi vositalari milliy tarbiya an'analari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar sintezida bolalarning komil inson bo'lib voyaga yetishida muhim poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Khasanova, M. (2024).** USING MODERN INNOVATIVE INFORMATION TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL EDUCATION. **Nordic_Press, 3(0003).**

2. **Xasanova, M. U. (2024).** Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini oshirish. **Modern Science and Research**, 3(1), 1-2.
3. **Khasanova, M. (2024).** Integration of modern educational technologies into the educational process for instilling national values in preschool educational institution children. **Nordic_Press**, 3(0003).
4. **Khasanova, M. (2024).** THE ROLE OF ETHNOMUSICOLOGY IN PRESCHOOL EDUCATION: CHALLENGES AND SOLUTIONS IN MUSICOLOGY. **Nordic_Press**, 5(0005).
5. **Khasanova, M. (2024).** MAKTABGACHA TA'LIM BOLANING IJTIMOY VA O'QUV FAOLIYATIDA MUVAFFAQIYATGA ERISHISHDA MUHIM DAVR. **Nordic_Press**, 3(0003).
6. **Khasanova, M. (2024).** KITABI SEVIN ÇOCUKLAR! **Nordic_Press**, 3(0003).
7. **Khasanova, M. (2025).** DEVELOPING MANAGEMENT COMPETENCIES IN PRESCHOOL EDUCATION WITHIN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM. **Nordic_Press**, 6(0006).
8. **Qizi, X. M. S. (2024).** O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirishda maktabgacha yoshdan ekomadaniyatni shakllantirish asoslari. **Science and Innovation**, 3(Special Issue 28), 1084-1087.
9. **Khasanova, M. (2025, iyun 11).** The Formation of Ethnocultural Competence in Preschool Children Through National Values and Oral Folk Art. *Zamonaviy ta'lim tizimi taraqqiyotida integrativ yondashuv: muammolar, yechimlar va istiqbollari (ZTTTIYMYI-2025)*, Toshkent.
10. **Karimova, D. (2023).** Xalq og'zaki ijodi va uning maktabgacha ta'limdagi tarbiyaviy ahamiyati. **Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti**.
11. **Jo'rayeva, N. (2022).** Bolalar axloqiy tarbiyasida ertaklarning o'rni. *Ta'lim va innovatsiyalar jurnali*, 2(5), 45-49.
12. **Raximova, S. (2023).** Maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlarni singdirishda folklor janrlaridan foydalanish. *Ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 1(7), 112-118.